

Dějiny lingvistiky

Mezopotámie

- školy, archivy, knihovny, dvojjazyčné slovníky

Egypt

- administrativa, archivy, písaři jako vysoce postavená společenská kasta

Čína

- reformy písma, školský systém, slovníky

Indie

- fonetika a písmo (pořadí písmen podle místa a způsobu artikulace)
- gramatika (morfologická analýza slovních tvarů), tvoření slov (typy kompozit)
- Pánini (5.–4. stol. př. Kr.)

Dějiny lingvistiky

Řecko

- předsokratovské období (presokratici, sofisté)
- klasické období (5.–4. stol. př. Kr.)
 - Sokrates; Platon – dialogy *Kratylos*, *Sofisté*
 - Aristoteles – *Kategorie*, *O vyjadřování*, *Poetika*
 - spor physei : thesei
- období helénismu
 - stoikové (Zenon, Epiktetos)
 - rozlišení σημαίνον (označující) : σημαίνόμενον (označované)
 - Alexandrie
 - Aristarchos Samothrácký
 - Dionysios Thrax – *Techné grammatiké*
 - Apolonios Dyskolos
 - spor analogismu (alexandrijská škola) a anomalismu (pergamská škola)
- obecně: zájem pouze o řečtinu, psaný jazyk, stav jazyka

Dějiny lingvistiky

Řím

- převzetí většiny myšlenek o jazyce od Řeků, aplikace na latinu
- řecký filozof Krates z Mallu (2. stol. př. Kr.) – přednášky o jazyce v Římě
- klasické období
 - Marcus Terrentius Varro: *De lingua latina*
 - Caesar: *De analogia*
 - Marcus Fabius Quintilianus: *Institutio oratoria* (učebnice řečnictví)
- pozdní období
 - Aelius Donatus
 - Priscianus: *Institutiones grammaticae* (Základy gramatiky)

Dějiny lingvistiky

Středověk (500–1500)

- sedmero svobodných umění (septem artes liberales):
 - trivium: gramatika, rétorika, dialektika
 - kvadrivium: aritmetika, geometrie, astronomie, hudba
- scholastická filozofie:
 - spekulativní gramatika
 - spor o univerzálie: realismus × nominalismus

Dějiny lingvistiky

Raný novověk (1500–1800)

- vynález knihtisku
- zájem o klasické jazyky
- první gramatiky místních národních jazyků
- vícejazyčné slovníky
- hledání dokonalého jazyka
- zámořské objevy: zájem o mimoevropské jazyky

Dějiny lingvistiky

1. polovina 19. století

- vznik historicko-srovnávací jazykovědy
 - Rasmus Rask (1814 → 1818)
 - **Franz Bopp** (1816)
 - Jacob Grimm
 - Josef Dobrovský

- **Wilhelm von Humboldt**
 - živé jazyky (baskičtina)
 - vztah jazyka a „národního ducha“

Dějiny lingvistiky

2. polovina 19. století (50.–70. léta)

– historicko-srovnávací jazykověda

– **August Schleicher**

– jazyk jako organismus

– rodokmenová teorie

×

– **Johannes Schmidt**

– vlnová teorie

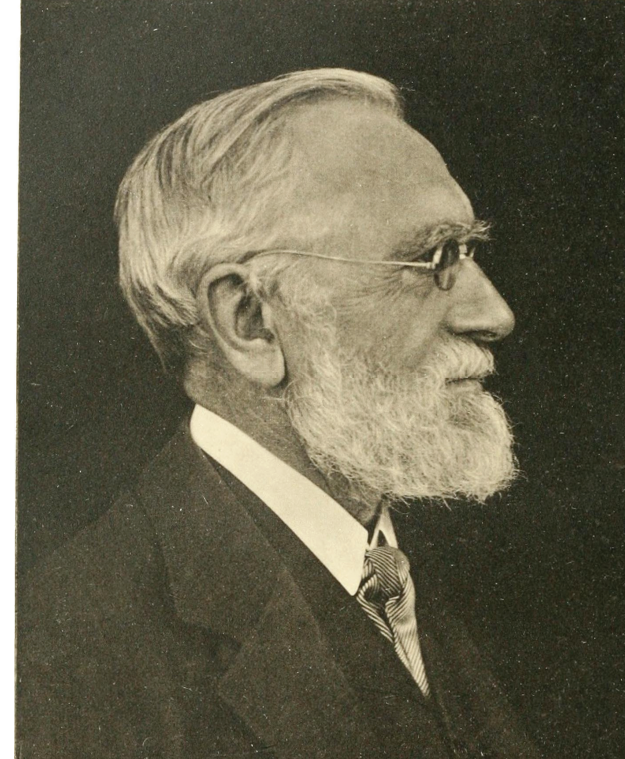
Dějiny lingvistiky

2. polovina 19. století (70.–90. léta)

- historicko-srovnávací jazykověda – centrum v Lipsku
 - „**mladogramatici**“ (Junggrammatiker)
 - August Leskien
 - Berthold Delbrück
 - Hermann Paul
 - Hermann Osthoff
 - Karl Brugmann
 - bezvýjimečnost hláskových zákonů
 - u nás Jan Gebauer

×

- **Hugo Schuchardt**
 - variantnost v jazyce
 - studium smíšených jazyků (pidžiny, kreoly)

Dějiny lingvistiky

Strukturalismus

– Ferdinand de Saussure

- Ženeva, Lipsko, Paříž
- Kurs obecné lingvistiky (1916)
- sémiologie
- znak (označující + označované)
- langue : parole
- syntagmatické : paradigmatické vztahy
- synchronie : diachronie

– ženevská škola

- Charles Bally
- Albert Sechehaye

Dějiny lingvistiky

Strukturalismus

– pražská škola

- funkční strukturalismus (jazyk jako systém + jazyk v užívání)
- ~ Pražský lingvistický kroužek – *1926
- 1929 skupinový program: *Teze*, od 1935 časopis *Slovo a Slovesnost*
- čeští lingvisté
 - **Vilém Mathesius**, Bohuslav Havránek, Bohumil Trnka, Jan Mukařovský
 - Vladimír Skalička, Josef Vachek, Pavel Trost
 - Petr Sgall, František Daneš
- ruští a ukrajinští lingvisté
 - **Roman Jakobson**, Nikolaj Trubeckoj, Sergej Karcevskij, Nikolaj Durnovo
- témata:
 - fonologie
 - morfologie
 - syntax
 - typologie
 - psaný jazyk
 - jazyková kultura

Dějiny lingvistiky

Strukturalismus

– kodaňská škola

- kodaňský lingvistický kroužek
- **Louis Hjelmslev**
- Hans Jørgen Uldall
- Viggo Brøndal
- glosematika
- vztahy mezi jazykovými prvky

– americký strukturalismus: **deskriptivismus**

- předchůdce Edward Sapir – lingvistická antropologie
- **Leonard Bloomfield**
- syntax, matematické metody

Dějiny lingvistiky

Generativní (transformační) gramatika

- od 50. let 20. století
- **Noam Chomsky**
 - „standardní teorie“
 - „rozšířená standardní teorie“
 - „revidovaná rozšířená standardní teorie“
 - relační gramatika
 - teorie řízení a vázání, teorie principů a parametrů
 - minimalismus

×

- sociolingvistika
- kontaktní lingvistika
- korpusová lingvistika

→ formální × funkční přístupy

Lexikografie

nauka o teorii a praxi vytváření slovníků

struktura slovníku:

- **makrostruktura** (celková stavba slovníku):
 - rozsah pojednávaného materiálu
 - úvodní kapitoly (předmluva), hesla a jejich pořadí, závěrečná část (přílohy)
- **mezostruktura**: odkazová hesla, odkazování uvnitř hesel na jiná hesla
- **mikrostruktura** (stavba hesla)
 - záhlaví (lemma), výklad, ukázky (exemplifikace)

(typo)grafická stránka: zkratky, různé velikosti a řezy písma, značky

Slovníky

naučné (encyklopedie) × jazykové

```
graph LR; A[naučné (encyklopedie) × jazykové] --> B[vícejazyčné (překladové)]; A --> C[jednojazyčné (výkladové)];
```

synchronní × diachronní (etymologické)

retrográdní

frekvenční

věcné a synonymické

frazeologické

nářeční

slangové

onomastické

neologické

autorské

terminologické

pravopisné